

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการประเมินการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ตามรูปแบบจำลอง ชิปปี้ ในด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยพื้นฐาน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตที่เกิดจากการดำเนินงานจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม โดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อประเมินเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ความต้องการของหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา
2. ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ การจัดการ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ
3. กระบวนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในด้านการบริหาร และบริการการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน การวัด และประเมินผลการศึกษา
4. ผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาพระปริยัติธรรม ผลกระทบของการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การประเมินและเครื่องมือ โดยการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ 3 ฉบับ แบบสอบถาม 7 ฉบับ แบบสังเกต 1 ฉบับและแบบตรวจสอบรายการ 3 ฉบับ เพื่อใช้เก็บข้อมูลกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จำนวน 7 รูป ศึกษาธิการอำเภอ และศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 9 คน และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 6 รูป

1.2 แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จำนวน 7 รูป ศึกษาธิการอำเภอ และศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 9 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 6 รูป ผู้สอนจำนวน 71 ท่าน วิทยากร จำนวน 160 คน ผู้เรียน จำนวน 210 รูป และเจ้าอาวาส จำนวน 160 รูป

1.3 แบบสังเกต ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตผู้สอน ในพฤติกรรมการเรียนการสอน จำนวน 18 ท่าน

1.4 แบบตรวจสอบรายการ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบรายการ จากผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 6 รูป ผู้สอน 71 ท่าน และเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 6 รูป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากเจ้าคณะจังหวัดลำพูน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ตอบแบบสอบถาม ถึงเจ้าคณะอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน เจ้าอาวาส ไวยาวัจกรผู้สอน ผู้เรียน ส่วนศึกษาธิการอำเภอ และศึกษาธิการจังหวัด ผู้วิจัยได้ประสานงานด้วยตนเองทั้งนี้ การรับส่งแบบประเมิน ได้ดำเนินการดังนี้

2.1 แบบสอบถามไวยาวัจกร และ เจ้าอาวาส ผู้วิจัยได้จัดส่ง และขอรับทางไปรษณีย์

2.2 แบบเครื่องมือนอกจากข้อ 2.1 ผู้วิจัยได้จัดส่ง และขอรับด้วยตนเอง

2.3 แบบเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 623 ฉบับ ได้รับแบบเครื่องมือคืน 611 ฉบับ คิดเป็น 98.07 %

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ลักษณะข้อมูล และแนวทางการประเมิน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และค่าสถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าร้อยละ (%) ค่าทดสอบความแตกต่าง (t-test)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ โดยการเปรียบเทียบสภาพที่ปรากฏกับสภาพที่คาดหวังตามตัวแปรและเกณฑ์การประเมิน ในแต่ละด้าน จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยปรากฏผลการประเมินการจัดการด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดลำพูน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านความต้องการของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา สรุปได้ดังนี้

1.1 ด้านผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาตระหนัก และ เห็นความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาทุกท่านได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยทุกท่านมีความพึงพอใจในกิจกรรมต่างของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเป็นผลดีทั้งผู้เรียนและสังคมที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ การขยายการศึกษาพระปริยัติธรรมมีการขอจัดตั้งโรงเรียนให้ครบทุกอำเภอ ในการวางนโยบายและแนวทางปฏิบัตินั้นในส่วนจังหวัดจะกำลังดำเนินนโยบายส่วนการปฏิบัติจะเป็นภาระของอำเภอและโรงเรียน

1.2 ด้านการสนับสนุน และให้ความร่วมมือส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเข้าโรงเรียนพระปริยัติธรรมจนจบชั้นสูงสุด ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาทุกท่านมีความต้องการอย่างยิ่ง ที่จะให้พระภิกษุสามเณรในวัดเข้าเรียนต่อในโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อจะได้มีผู้สืบทอดศาสนาที่ดี และยังต้องการให้มีการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนต่อระดับอุดมศึกษาต่อไป

1.3 ด้านความต้องการให้โรงเรียนสนับสนุนจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตร ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาเห็นว่าโรงเรียนให้การสนับสนุนด้านนี้ อยู่ในระดับปานกลางทุกฝ่ายต้องการให้ปฏิบัติในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะความเพียงพอของผู้สอนในโรงเรียนและการสัมมนาด้านการวัดผลตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม

1.4 ด้านความต้องการให้โรงเรียนจัดสภาพความเหมาะสม ในด้านอาคารสถานที่ ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาเห็นว่าโรงเรียนจัดสภาพความเหมาะสมในด้านอาคารสถานที่ได้ในระดับปานกลางทุกฝ่ายต้องการให้มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านโรงอาหารที่สะอาดและที่พักผ่อนหย่อนใจ

1.5 ด้านความต้องการให้โรงเรียนจัดสวัสดิการให้ผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาเห็นว่าโรงเรียนจัดสภาพความเหมาะสมในด้านสวัสดิการในระดับปานกลาง ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องการให้โรงเรียนปฏิบัติให้มากที่สุด โดยเฉพาะในด้านห้องพยาบาลที่มีเวชภัณฑ์ อุปกรณ์ครบถ้วน

1.6 ด้านความต้องการให้โรงเรียนจัดให้มีการกำกับดูแลงานวิชาการให้สอดคล้องกับหลักสูตรผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาเห็นว่าโรงเรียนมีการกำกับดูแลงานวิชาการในระดับปานกลาง ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องการให้มีการปฏิบัติมากที่สุด โดยเฉพาะการนิเทศการศึกษาและการสัมมนา ด้านหลักสูตรพระปริยัติธรรม

1.7 ด้านความต้องการให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนประสานงานจากหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาเห็นว่าโรงเรียนได้รับการประสานงานในระดับปานกลางทุกฝ่ายต้องการให้มีการปฏิบัติให้มากที่สุด โดยเฉพาะในด้านงบประมาณของโรงเรียนที่ไม่เพียงพอและการประสานให้ได้มาซึ่งงบประมาณจากรัฐบาล

1.8 ด้านความต้องการให้โรงเรียนได้สนับสนุนผู้สอนใช้สื่อ และเทคโนโลยีในการเรียนการสอนผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาเห็นว่าโรงเรียนได้สนับสนุนผู้สอนในระดับปานกลางผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาทุกฝ่ายเห็นว่าการปฏิบัติให้มากที่สุด โดยเฉพาะด้านวัสดุครุภัณฑ์ที่ทันสมัย มีการใช้สื่อในการสอนให้มากขึ้น

2. ด้านปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม สรุปว่า

2.1 ด้านปริมาณ และคุณลักษณะความสามารถของผู้สอนมีความเหมาะสมในด้านอัตราผู้สอน และมีพื้นฐานความรู้ตามที่ระบุไว้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนที่ไม่เหมาะสมได้แก่ผู้สอนไม่เป็นบรรพชิต หรือคฤหัสถ์เพศชายทั้งหมด และผู้สอนมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนน้อย โดยเฉพาะการได้รับการนิเทศ และประสบการณ์การอบรมประชุม สัมมนาด้านแผนงานวิชาการ

2.2 ด้านปริมาณและคุณภาพของอาคารสถานที่ และ สิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนยัง ไม่มีความเหมาะสม คือ อาคารสถานที่ และสิ่งปลูกสร้างอื่นของโรงเรียนยังไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมต่อการดำเนินงาน โดยพื้นที่คับแคบ ขาดความร่วมมือในการก่อสร้างอาคารไม่มีการตรวจสอบความมั่นคงแข็งแรง ห้องเรียน และ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยังมีน้อยประการที่สอง โรงเรียนมีอาคารสถานที่สะอาด ร่มรื่นมั่นคง มีไม่ครบทุกโรงเรียน ประการที่สามโรงเรียนขาดการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้มีความปลอดภัยโดยการติดตั้งระบบตัดไฟอัตโนมัติและถังเคมีดับเพลิงยังมีไม่ครบทุกโรงเรียน การจัดเวรยามยังมีไม่ครบทุกโรงเรียน ประการที่สี่การจัดห้องเรียนยังเหมาะสมไม่ครบทุกโรงเรียน โรงเรียนจัดห้องเรียนได้ดีไม่มีเสียงรบกวนห้องเรียนมีแสงสว่างเพียงพอ

2.3 ด้านการจัดการวางแผนการทำงานการจัดขั้นตอนการเรียนการสอนยัง ไม่มีความเหมาะสม คือ โรงเรียนจัดให้มีการวางแผนการทำงานไม่ครบทุกโรงเรียน โดยเฉพาะมีการประชุมวางแผนประการที่สอง โรงเรียนได้จัดให้มีแผนการจัด และพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการไม่ครบทุกโรงเรียน โดยเฉพาะมีการจัดให้มีแผนงานการจัดการเรียนการสอน ประการที่ สาม โรงเรียนมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน และ พัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรอย่างต่อเนื่องไม่ครบทุกโรงเรียน โดยเคยเฉพาะมีแผนพัฒนาบุคลากรของ โรงเรียนมีการติดตามการทำงานของโรงเรียน

2.4 ด้านความพร้อมสมบูรณ์ ของเครื่องมือเครื่องใช้และสื่อต่าง ๆ ยังไม่มีความเหมาะสม คือ โรงเรียนมีวัสดุ ครุภัณฑ์ ในการจัดการศึกษายังไม่เพียงพอและเหมาะสม โดยมีวัสดุ ครุภัณฑ์ตามงบบริจาคจากประชาชนซึ่งไม่ทันสมัย ประการที่สอง โรงเรียนมีอุปกรณ์การเรียน และสื่อการเรียนแต่ละกลุ่มประสบการณ์ยังไม่เพียงพอและเหมาะสม โดยยังมีสื่อและอุปกรณ์ไม่ครบทุกวิชา มีตามที่จำเป็น และ สื่ออุปกรณ์บางอย่างไม่มีในท้องถิ่น ประการที่สาม การจัดหาและได้มาซึ่งวัสดุ ครุภัณฑ์ทางการศึกษายังมีน้อย มีการสรรหา และได้มีซึ่งวัสดุอุปกรณ์ได้เพียงพอ ประการที่สี่ โรงเรียนมีการจัดทำทะเบียนและควบคุมครุภัณฑ์ทางการศึกษาไม่ครบทุกโรงเรียน โดยเฉพาะมีการจัดเก็บที่ตีมีการใช้และบริการสื่อ ตลอดจนซ่อมแซมบำรุงรักษา

2.5 ด้านปริมาณ และความเพียงพอของงบประมาณเพื่อการบริหาร และ วิชาการในโรงเรียนยังไม่มี ความเหมาะสม คือ โรงเรียนมีงบประมาณ และได้รับเงินงบประมาณที่จำเป็นยังไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน โดยการได้รับงบประมาณไม่เป็นไปตามที่เสนอขอหรือตั้งไว้ของทางโรงเรียน และการจ่ายเงินงบประมาณของโรงเรียนจ่ายตามที่จำเป็น และ จ่ายจริง ประการที่สอง โรงเรียนมีการวางแผนและจัดทำงบประมาณประจำปียังไม่เหมาะสม โดยเฉพาะมีการจัดทำแผนบริหารงบประมาณโรงเรียน การสรุปและรายงานการเงินยังไม่มี การจัดทำอย่างจริงจัง ประการที่สาม โรงเรียนยังไม่ได้จัดทำระบบและดำเนินการบริหารงบประมาณอย่างเหมาะสม โดยการจัดทำบัญชียังไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะการจัดทำทะเบียนการเงิน ส่วนการตรวจสอบการเก็บรักษา ยังไม่มีการเอาใจใส่อย่างจริงจัง

3. ด้านกระบวนการจัดการศึกษาประสิทธิภาพสรุปได้ว่า

3.1 ด้านกระบวนการจัดการบริหารและบริการการศึกษา ยังไม่มีความเหมาะสม คือ โรงเรียนมีการบริหารโดยใช้แผนบริหารเป็นเครื่องมือ ยังไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการ ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหาร ประการที่สอง การเข้าใจและมีส่วนร่วมในขั้นตอนและวิธีการของผู้สอนในกระบวนการบริหารงานโรงเรียน โดยเฉพาะความเข้าใจ

ในบทบาทภาระหน้าที่ในการบริหารโรงเรียนมีความรู้ที่จะอธิบายถึงขั้นตอน และวิธีการบริหารงานในโรงเรียน ประการที่สาม การจัดการประชุมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะการจัดการประชุมบุคลากร และกรรมการศึกษาของโรงเรียนเพื่อรับทราบการปฏิบัติงานและแนวการปฏิบัติงานในเดือนหรือเทอมต่อไป

3.2 ด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไม่มีความเหมาะสมคือ ผู้สอนเตรียมการสอนเต็มเวลาและเต็มหลักสูตร โดยเฉพาะการเตรียมการสอนเต็มเวลา และหลักสูตร และผู้สอนไม่เคยทำเลยประการที่สอง การจัดเตรียมแผนการสอนและคู่มือครู โดยเฉพาะการเตรียมแผนการสอนและคู่มือครูเป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ ประการที่สาม การจัดส่งซ่อมเสริม โดยเฉพาะการสอนซ่อมเสริมอย่างสม่ำเสมอประการที่สี่ การกวดขันและติดตามให้ผู้เรียนมาเรียนเต็มเวลาอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการกวดขัน และ ติดตามผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

3.3 ด้านกระบวนการวัด และประเมินผลการศึกษา ยังไม่มีความเหมาะสม คือ การดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด โดยเฉพาะโรงเรียนที่ได้ดำเนินการวัด และ ประเมินผลประการที่สอง ความรู้ของผู้สอนเกี่ยวกับการประเมินผล โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจในการวัด และ ประเมินผลการศึกษา ประการที่สาม การวัดและประเมินผลความก้าวหน้า โดยเฉพาะการจัดดำเนินการวัดและประเมินผลการศึกษา การวัดและประเมินผลการศึกษา

4. ผลผลิตการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม_ผลการประเมินความเหมาะสมของผลผลิตการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม มีดังนี้ คือ

4.1 สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม มีความเหมาะสม ในด้านโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนได้เรียน จนสำเร็จหลักสูตร โดยเฉพาะโรงเรียนมีอัตราการคงอยู่ของผู้เรียนสูง ในส่วนที่ไม่เหมาะสม ได้แก่โรงเรียนสามารถจัดการศึกษา

ไม่ได้อย่างทั่วถึง โดยอัตราการเรียนต่อของสามเณรที่บรรพชาใหม่และมีพื้นฐานความรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ประการที่สอง โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาไม่ถึงมาตรฐานที่ต้องการโดยเฉพาะกลุ่มวิชาภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์

4.2 สภาพผลข้างเคียง ผลกระทบ ปัญหาและอุปสรรค ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ในการประเมินด้านนี้ พบว่ามีผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัญหา อุปสรรคข้อเสนอนแนะของผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา ดังต่อไปนี้

4.2.1 ผลข้างเคียงหรือผลกระทบของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ที่มีต่อผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา มีดังนี้ ในทางบวกที่เป็นผลดีของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม คือ ผู้เรียนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา และ เด็กยากจนได้มีโอกาสได้เรียนรู้หนังสือ ผู้เรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน เมื่อมีโอกาสก็อาศัยการบวชเข้ามาเรียน เป็นการเพิ่มพระภิกษุสามเณรในวัดมากขึ้น ช่วยยกระดับคุณภาพพระภิกษุสามเณรให้รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม จะได้นำความรู้ที่ได้รับปรับใช้ในการเผยแผ่พระศาสนาให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ในทางลบ ที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นว่าเป็นผลเสียของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม คือพระภิกษุสามเณรไปเรียนหนังสือมาก ๆ ทำให้วัดขาดพระภิกษุสามเณร ทำกิจกรรมที่วัด การรวมอำนาจของผู้บริหารและการจัดการทำแผนต่าง ๆ ไม่เป็นระบบทำให้การสนับสนุนงบประมาณมีน้อย และการดำเนินงานต่าง ๆ ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เงินเดือนผู้สอนไม่มีบัญชีกลาง ถู้อจ่ายเงินเดือนที่แน่นอน ผู้สอนได้รับค่าตอบแทนน้อย และขาดขวัญกำลังใจในฐานะของตนที่ไม่รู้ว่าสังกัดกรมกอง หรือ กระทรวงใด การเดินทางไปเรียนของผู้เรียนลำบากมีการย้ายถิ่นจำวัดที่อยู่ใกล้ ๆ โรงเรียน และ ใช้รถยนต์รับส่งการเข้าเรียนในโรงเรียนทำให้วิถีภาระหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรเปลี่ยนไป มีเวลาเรียนทางบาลีและธรรมะน้อยลงแต่เพิ่มวิชาสามัญมากขึ้น

4.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
ซึ่งสามารถสรุปในภาพรวมทั้ง 4 ด้านได้ดังต่อไปนี้

- ด้านสภาพแวดล้อม ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาบางส่วนเห็นว่ามี
ปัญหา และอุปสรรคในด้านสภาพแวดล้อมอันเนื่องมาจากสถานที่ตั้งของ โรงเรียนอยู่ในบริเวณวัด
จึงคับแคบ การพัฒนาปรับปรุงสถานที่ยังไม่สามารถทำได้จริงจัง ประกอบกับการขาดความ
เข้าใจกันระหว่างวัดกับคณะศรัทธาประชาชน ในการจัดการศึกษาด้านนี้จึงได้รับการสนับสนุน
ช่วยเหลือวัดในด้านนี้น้อย ประกอบกับการช่วยเหลืองบประมาณจากรัฐบาลล่าช้าและช่วยเหลือ
น้อย เมื่อเทียบกับการศึกษาด้านอื่น ๆ จึงทำให้การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน
ไม่ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ

- ด้านปัจจัยพื้นฐาน ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาบางส่วนเห็นว่ามี
ปัญหาและอุปสรรคในด้านปัจจัยพื้นฐาน อันเนื่องมาจากเงินงบประมาณทั้งที่รับจากการบริจาค
และจากรัฐบาลมีน้อย มีใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นและประหยัด ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียน
การสอนยังมีน้อยไม่ทันสมัย และไม่ได้รับจากรัฐบาล ด้านอาคารสถานที่ไม่ได้รับการตรวจสอบ
มาตรฐานการก่อสร้างห้องเรียนห้องประกอบยังไม่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะห้องสมุดอันเนื่อง
จากขาดงบประมาณ และ ผู้เข้าใจบุคลากรได้รับค่าสอน หรือ เงินเดือนน้อยมีการลาออกบ่อย
สวัสดิการมีน้อยมาก โดยเฉพาะขาดผู้บริหารที่มีความรู้ และ ประสบการณ์ระดับมืออาชีพเข้า
บริหารโรงเรียน

- ด้านกระบวนการผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาบางส่วน เห็นว่ามี
ปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเกี่ยวกับ การประชาสัมพันธ์การจัดทำน้อยไม่ทั่วถึงและ
จริงจัง การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้เท่าที่ควรจัดอยู่ในวงแคบ ๆ การวัด
และ ประเมินผลยังขาดผู้รู้ด้านนี้ ตลอดจนเครื่องมือวัดผลที่ดีและบุคลากรยังให้ความสำคัญของ
การวัดผลน้อย การบริหาร และ บริการการศึกษายังเป็นแบบรวมศูนย์ ไม่มีแผนการพัฒนาการ

เรียนการสอนจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังจัดได้น้อย เนื่องจากความจำกัดในด้านอาคารสถานที่และงบประมาณตลอดจนขาดความจริงจังในกิจกรรมที่จำเป็นและปฏิบัติได้

- ด้านผลผลิต ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาบางส่วน เห็นว่ามีปัญหาและอุปสรรคในด้านผลผลิต ในด้านผลสัมฤทธิ์ของความต่อเนื่องในการคงอยู่ของผู้สอน และค่าตอบแทน ตลอดจนผู้เรียนมาจากครอบครัวยากจน ผลสัมฤทธิ์จึงไม่สูงเท่าที่ควรแต่ก็อยู่ในระดับน่าพอใจ การจำกัดในด้านที่พักเพื่อจำวัดและการเดินทางมาเรียน

4.2.3 ข้อเสนอแนะ และ แนวทางดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา ได้ให้ข้อเสนอแนะและแนวทางดำเนินงานดังนี้

- ด้านสภาวะแวดล้อม จากสภาวะข้อจำกัดในด้านสถานที่ที่คับแคบ ควรมีการจัดทำแผนผังการใช้พื้นที่ให้มีประสิทธิภาพสูง และ จัดสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด ในลักษณะอุทยานการศึกษา

- ด้านการจัดแผนงานของโรงเรียน ควรมีการจัดทำแผนพัฒนาระยะยาวและระยะสั้น ในแผนระยะสั้นควรจัดทำทั้งแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการทั้งนี้ควรจัดทำทุกฝ่าย คือแผนบริหารแผนวิชาการ แผนบริการและกิจกรรม

- ด้านการจัดการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียน ควรจัดให้มีห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ตามสภาพความจำเป็นใช้งาน งานวิชาการควรจัดแผนพัฒนาความเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะทางที่โรงเรียนมีความพร้อม และ ปรับใช้ห้องเรียนให้น่าเรียนมีอากาศถ่ายเทไม่อบอ้าว แสงสว่างพอเหมาะปราศจากเสียงรบกวน

- ด้านการปฏิบัติงาน ควรจัดระบบบริหารให้ชัดเจน กระจายอำนาจมอบหมายหน้าที่การงานให้เหมาะสมกับบุคลากร จัดการประชาสัมพันธ์งานของโรงเรียนเป็นระยะ จัดหมวดหมู่และการกำหนดส่งงานให้ชัดเจน ง่ายต่อการตรวจสอบ

- ด้านการให้ความช่วยเหลืออุดหนุนโรงเรียน ควรจัดทำแผนปฏิบัติการงบประมาณตามที่ได้รับงบประมาณตามงานที่มีความจำเป็นเร่งด่วน จัดทำสรุปผลการทำงานและใช้จ่ายงบประมาณในรอบปี เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อผู้เกี่ยวข้องโรงเรียนในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือในปีต่อไป

- ด้านการจัดและพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ควรจัดส่งบุคลากรเข้าร่วมในการจัดอบรมสัมมนาทางวิชาการที่หน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ จัดขึ้นเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะควรจัดทำแผนอัตรากำลังที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานในสายงานต่าง ๆ ลดการซ้ำซ้อนในการบรรจุแต่งตั้ง และลดค่าใช้จ่ายในการจ้างบุคลากรที่ไม่จำเป็น

- ด้านความประพฤติของผู้เรียน ควรมีการควบคุมและนำเอากฎระเบียบวินัยของโรงเรียนมาใช้อย่างจริงจัง เพื่อกวดขันพฤติกรรมของผู้เรียนให้เรียบร้อย สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้พบเห็น และสร้างศรัทธาจากประชาชน

- ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอน ควรเน้นทางปฏิบัติให้มากขึ้น โดยเฉพาะทางพระธรรมวินัย ทั้งนี้จะนำเอาสิ่งใกล้ตัวในท้องถิ่นปรับใช้ในการเรียนการสอนเพื่อสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนได้ในโอกาสต่อไป

- ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนทฤษฎีเป็นการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้นควบคู่กันไป เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการโดยเฉพาะทางภาษาซึ่งเพศบรรพชิตมีความถนัดเป็นพื้นฐานส่วนใหญ่อยู่แล้วควรมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น ผู้สอนควรเป็นฆราวาสชายที่อยู่ส่อประจำจะได้มีเวลาดูแลให้คำปรึกษาผู้เรียนได้มากขึ้น

- ด้านคุณภาพผู้เรียน ผู้เรียนควรมีความสามารถพิเศษทางภาษา และควรเน้นวิชาสามัญให้มากขึ้น ควรมีการแนะแนวเพื่อให้ผู้เรียนค้นพบตนเองและเลือกเรียนต่อได้เหมาะสม ผู้เรียนส่วนใหญ่มีวินัยสูง มีเวลาให้กับการเรียนมากไม่เสียเวลาในการเที่ยวคุณภาพการศึกษาจึงอยู่ในระดับน่าพอใจ

อภิปรายผล

1. ความต้องการของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา

จากข้อมูลที่ได้รับตั้งแต่ผู้ปฏิบัติงาน และผู้บริหารระดับล่างที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน เจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและผู้เรียน จนถึงผู้บริหารระดับสูงในจังหวัดที่เป็นเจ้าคณะทั้งอำเภอ และจังหวัด ศึกษาธิการทั้งอำเภอและจังหวัดทำให้ทราบว่าหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องมีความต้องการให้พระภิกษุสามเณรเข้ารับการศึษาให้สูงขึ้นเพื่อยกมาตรฐานทางด้านความรู้ให้ทัดเทียมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของกระแสโลกตลอดจนปรับใช้ในการ เผยแพร่พระศาสนาต่อไปอีกด้วย มีข้อสังเกตว่าผู้เรียนที่เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้มีการเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรมอีกทางหนึ่งซึ่งได้มีการสมัครสอบธรรมสนามหลวงและ บาลีสนามหลวงผู้ที่สอบผ่านสนามหลวงทั้งทางธรรม และ บาลีส่วนหนึ่งเป็นผู้เรียนจากโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาการจัดการเรียนการสอน ยังจัดได้ปานกลางอันเนื่องจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณ ประสบการณ์และพื้นความรู้ของผู้สอนการจัดสภาพความเหมาะสมด้านอาคารสถานที่ยังจัดได้ปานกลาง อันเนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ตั้งอยู่ในวัด การจะจัด หรือปรับปรุงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับศาสนสถานของวัด ด้วยการจัดสวัสดิการแก่ผู้เรียนยังจัดได้ปานกลาง อันเนื่องจากงบประมาณและบุคลากรที่มีประสบการณ์ทำให้การจัดสวัสดิการ จัดทำได้ปานกลางอันเนื่องจากขาดการจัดแผนงาน โครงการทางวิชาการตลอดจนการเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้สอนยังจัดได้น้อย การสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา ยังไม่มีประสิทธิภาพและมากเพียงพอต่อความจำเป็น และ ความต้องการของโรงเรียนอันเนื่องจากขาดการประสานงาน และ จัดเตรียมข้อมูลที่ทำให้ความเข้าใจกันระหว่างโรงเรียนกับผู้เกี่ยวข้อง การใช้สื่อ และ เทคโนโลยียังจัดได้ปานกลางอันเนื่องจากข้อจำกัดในการจัดการการควบคุม และ ตรวจสอบทำสื่อต่าง ๆ ขาดความพร้อม และ ล้าสมัย

2. ด้านปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

ในการที่มีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมยังมีหลาย ประการที่ยังดำเนินการไม่ได้เท่าที่ควรอันเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและด้านพื้นที่ตั้งที่อยู่ในวัดและคับแคบ แม้โรงเรียน

เรียนจะมีผู้สอนที่เพียงพอและมีพื้นความรู้ที่กระทรวงกำหนดได้ แต่สภาพผู้สอนยังไม่มั่นคง มีการลาออกบ่อย อันเป็นผลจากค่าจ้างน้อยขาดสวัสดิการที่ดี แม้ผู้สอนจะมีความรู้ตามที่กำหนด แต่เมื่อมีการเปลี่ยนผู้สอนบ่อย ๆ ทำให้การพัฒนาบุคลากรหยุดอยู่กับที่ต้องเริ่มต้นพัฒนาอยู่เสมอ การพัฒนาจึงไม่ก้าวไกล และต่อเนื่อง การจำกัดด้านพื้นที่ของโรงเรียนทำให้สภาพอาคารสถานที่ไม่เอื้อที่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน สภาพโรงเรียนบางแห่งอาคารติดถนนมีเสียงรบกวน ความพร้อมในห้องปฏิบัติ และ วิชาการยังมีไม่พอจะส่งผลให้นักเรียนเรียนแต่ทฤษฎีขาดการฝึกปฏิบัติ และทดลองในห้องปฏิบัติการ โดยเฉพาะห้องวิทยาศาสตร์ และห้องสมุดยังจัดได้น้อยบางโรงเรียนไม่มีทั้ง 2 อย่าง ความสะอาดร่มรื่นในโรงเรียน ไม้ดอกไม้ประดับยังมีให้เห็นไม่มาก ในด้านการจัดการวางแผนโรงเรียนไม่มีการดำเนินการเลย การทำงานในโรงเรียนจึงพัฒนาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร รอแต่รับการส่งการ และไว้ทิศทางการทำงาน โดยเฉพาะการสรุป และรายงานผลงานในรอบปีปัญหา และอุปสรรคไม่ได้จัดทำในด้านอุปกรณ์เครื่องใช้ขาดการจัดทำแผนการสรรหาสื่ออุปกรณ์ และการตรวจสอบวัสดุประจำปี ทะเบียนวัสดุ และครุภัณฑ์ไม่ได้จัดทำเป็นปัจจุบัน ส่งผลให้โรงเรียนไม่ทราบข้อมูลความต้องการที่จำเป็นต้องใช้สื่ออุปกรณ์ วัสดุ อุปกรณ์จึงมีแต่ของชำรุดล้าสมัยใช้การไม่ได้ เมื่อได้รับการจัดสรร หรือบริจาคสื่อ และ อุปกรณ์บางประเภทจึงมีมากเกินไปจากการจัดทำงานประมาณ และการเงินที่ยังไม่เป็นระบบ และ แผนงบประมาณไม่เป็นปัจจุบัน ภาระการจัดหาเงินงบประมาณจึงตกเป็นภาระของผู้จัดการโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่สถานะการใช้จ่ายเงินจึงยากต่อการตรวจสอบรายรับ และ รายจ่ายที่สอดคล้องกัน

3. ด้านกระบวนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม

การดำเนินงานยังข้อสังเกตหลายประการที่ส่งผลให้การทำงานของโรงเรียนไม่สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด อันเนื่องจากโรงเรียนไม่ใช้แผนบริหารโรงเรียนเป็นเครื่องมือการบริหารขาดความจริงจัง ในการจัดการประชุมเพื่อระดมสรรพกำลังในการทำงาน บุคลากรในโรงเรียนโดยเฉพาะผู้สอนไม่เข้าใจและไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอน และ วิธีการของกระบวนการบริหารโรงเรียน ขาดการติดตามเอาใจใส่ในกิจกรรมการเรียน

การสอน โดยเฉพาะการเตรียมการสอนการสอนซ่อมเสริมการกวัดชั้นคิดตามผู้เรียน ยังมีการปฏิบัติกันน้อย แสดงให้เห็นถึงการจำกัดกิจกรรมการเรียนการสอนขาดการเอาใจใส่และให้ความสำคัญในการควบคุมตรวจสอบให้กำเนินการเรียนการสอนบรรลุตามที่หลักสูตรกำหนดอย่างแท้จริง ในด้านการวัด และประเมินผลการศึกษายังมีการปฏิบัติไม่กว้างขวาง เครื่องมือในการวัด และประเมินผลในระดับปานกลางและผู้สอนได้สนับสนุนจากโรงเรียน ให้มีประสบการณ์ในการวัด และ ประเมินผลครึ่งหนึ่งของผู้สอนทั้งหมด ส่งผลให้การวัดผลและประเมินผลที่เกิดพฤติกรรมในตัวผู้เรียนยัง ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งจะกระทบถึงการซ่อมสิ่งที่ผู้เรียนขาด และ เสริมในสิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้รับ

4. ด้านผลผลิต

4.1 สภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนยังไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึง สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากสถานที่เรียนมีน้อย ทั้งจังหวัดมีโรงเรียนประเภทนี้อยู่เพียง 6 โรง ที่พักอาศัยลักษณะเฉพาะของผู้เรียนจะประพัตดิน เช่นนักเรียนทั่วไปไม่ได้ การเดินทางต้องมีรถรับส่งเดินหรือสั่งรถประจำทางจะใช้พาหนะส่วนตัวไม่ได้ จึงยากที่ต้องเดินทางจำเป็นต้องอาศัยจำวัดที่อยู่ใกล้โรงเรียนซึ่งวัดเหล่านี้ก็มีขีดจำกัดในการรับผู้เรียนเนื่องจากข้อจำกัดในที่พัก และ ปริมาณของภัตตาหารที่ได้จากการนิมิตบาตรจากคณะศรัทธา ส่วนการจัดการศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ไม่ถึงเกณฑ์ต้องการ โดยเฉพาะกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ และ ภาษาอังกฤษ เนื่องจากขาดแคลนผู้สอนที่มีความสามารถเฉพาะวิชา ประกอบกับผู้เรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษามาโดยตลอด และต้องต่อสู้กับปัญหาปากท้องมาโดยตลอดพื้นฐานในวิชา การจึงไม่สูงเท่าที่ควรการพัฒนา และ ปรับปรุงตนเองของผู้เรียนมีสูงถ้าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเหล่านี้ได้เรียนต่อไปจะเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้

4.2 ผลข้างเคียง ผลกระทบ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม การดำเนินงานโรงเรียนได้ส่งผลต่อผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา สภาพชุมชนชีวิตความเป็นอยู่ และการตระหนักในคุณค่าความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนสามัญศึกษา ที่เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้

มีโอกาสรับการศึกษา เป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสงฆ์ให้สูงขึ้น และสามารถปรับใช้ ในการเผยแพร่ศาสนาให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก นอกจากนี้ยังช่วยให้วัดต่าง ๆ มีพระภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบในสภาพวิถีทางปฏิบัติของพระสงฆ์คือ การเปลี่ยนการศึกษาค้นคว้าความรู้จากในวัดไปสู่นอกวัดทำให้พระอยู่จำวัดในตอนกลางวันน้อย การประกอบกิจกรรมศาสนาในเวลาดังกล่าวจะหาพระสงฆ์ลำบาก การดำเนินงานทางการ ศึกษาได้เพิ่มภาระหน้าที่ให้พระสงฆ์มากขึ้นซึ่งต้องเรียนทั้งทางโลก และ ทางธรรมนอกจากนั้น ยังกระทบต่อการการเงิน ทรัพยากร และ บุคลากรของวัดที่โรงเรียนตั้งอยู่ที่ต้องระดมสรรพ กำลังในการดำเนินการ ตลอดจนวัดใกล้เคียงที่ต้องรับภาระในผู้เรียนที่ย้ายมาจำวัดเพื่อเรียน หนึ่งสื่อ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา ในจังหวัดลำพูน ยังไม่สอดคล้อง และ เป็นไปตามความต้องการของผู้เกี่ยวข้องกับการ ศาสนาเป็นส่วนใหญ่ความเหมาะสมของปัจจัยพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมยัง ไม่ รมยังจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไข ระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนยังไม่ถึงมาตรฐานที่ต้อง การทำให้เกิดผลข้างเคียงต่อพฤติกรรมด้านความรู้ความสารถ ของผู้เรียนตลอดจนการได้รับ การจัดสรรทรัพยากรในการบริหารจากหน่วยงาน และผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาในการนี้สมควร ที่จะมีการนำเอาผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา เพื่อพัฒนาปรับปรุงการดำเนิน งานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดลำพูน ให้เพิ่มประสิทธิภาพ และ บรรลุ ประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ควรมีการให้ความสำคัญต่อการทำงานในรูปคณะกรรมการให้มากขึ้น เพื่อ สร้างความเข้าใจในทุกฝ่าย และสร้างศักยภาพในการบริหาร ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจน เป็นการระดมสรรพกำลังจากทุกฝ่าย ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จัดการศึกษาพระปริยัติ

ธรรม ทำการประสานงานดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นไปตามเป้าหมาย และ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้การตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ควรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และทรัพยากรในการบริหารของแต่ละพื้นที่ โดยมีการกำหนดแผนในระดับโรงเรียน และสรุปเป็นภาพรวมในระดับจังหวัด

1.2 ผู้บริหารโรงเรียน และผู้บริหารระดับสูงของจังหวัด ควรมีการประชุมปรึกษา เรื่องโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นประจำทุกเดือนเพื่อรับทราบผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาโรงเรียน ทั้งนี้หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเป็นผู้ให้การร่วมมือช่วยเหลือ ควรบำรุงขวัญกำลังใจ และสร้างแรงจูงใจในการทำงานที่ดีให้แก่ผู้สอน โดยจัดสวัสดิการ และให้ผู้สอนเข้ารับการอบรมทางวิชาการในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น ปรับปรุงโครงสร้าง และระบบการจัดการศึกษา ของโรงเรียนให้ชัดเจน โดยจัดองค์กร และประสานงานในรูปคณะกรรมการ มีกระบวนการวางแผน และการจัดการอย่างเป็นระบบทั้งใน ด้านงบประมาณบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์อุปกรณ์การเรียนการสอน และสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มวิชา เพื่อให้โรงเรียนมีความพร้อม และความเหมาะสมในเรื่องดังกล่าวข้างต้น

1.3 โรงเรียนควรเน้นการใช้แผนบริหารโรงเรียน เป็นเครื่องมือในการบริหาร โดยระดมสรรพกำลังทุกฝ่ายทั้งผู้บริหารผู้ปฏิบัติ และคณะกรรมการบุคคลภายนอก ร่วมประชุมวางแผนในทุก ๆ ฝ่ายทั้งงานบริหาร วิชาการและกิจกรรมการศึกษาต่างๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม กระจายการทำงานให้กว้างขวาง มีการประชุมเพื่อพิจารณาแก้ไขสภาพปัญหา และวางแผนทำงานเป็นประจำสม่ำเสมอ มีการติดตามประเมินผลการทำงาน ของผู้สอนเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการนิเทศ ควรจะจัดทำการนิเทศทั้งภายใน และภายนอก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงาน และ กิจกรรมการสอนตลอดจนเป็นกระตุ้นให้ผู้สอนมีการตื่นตัวในการสอนอยู่เสมอ เมื่อสิ้นปีการศึกษาควรจะมีการประชุมสรุปการทำงานของแต่ละฝ่าย และนำเสนอที่ประชุมกรรมการบริหารโรงเรียนเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการทำงานในปีต่อไป

1.4 ควรปรับปรุงองค์กร และการประสานงานของโรงเรียนมีการวางแผนการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวางแผนงานทางวิชาการ และการนิเทศติดตามผลของโรงเรียน อย่างเป็นระบบเน้นให้ผู้บริหารเอาใจใส่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของผู้สอนมีการสรุปผลงาน และ รายงานให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ เพื่อรับการจัดสรรทรัพยากร และงบประมาณจากรัฐบาลและเอกชนให้สอดคล้องต่อสภาพความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับเศรษบรรพชิต และหลักการของศาสนา

1.5 ควรจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ ในการจัดการศึกษาด้านนี้ และชี้แจงให้คณะสงฆ์ และพระสังฆาธิการต่างๆ ได้ทราบ และเข้าใจในการจัดการศึกษาด้านนี้อย่างจริงจัง เพื่อให้สามเณรที่อุปสมบทแล้วได้เข้าเรียนในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และทั้งถึงทุกรูป ตลอดจนแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม ในการดำเนินงานปรับปรุง วิธีการสอน การวางแผนการสอนและพฤติกรรมการสอนของผู้สอนให้เป็นไปตามองค์ประกอบของตัวแปร และเกณฑ์ที่กำหนดของกลุ่มวิชาต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาให้ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น และส่งผลถึงภาพรวมในการจัดสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้มาตรฐานต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ คือ

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินงานจัดการศึกษา พระปริยัติแผนกสามัญศึกษา สำหรับพระภิกษุสามเณรที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา กับวิธีการศึกษารูปแบบอื่นๆ เช่น โรงเรียนการกุศลในวัด

2.2 ควรศึกษาภาพรวมของการจัดการศึกษา สำหรับพระภิกษุสามเณรในด้านสามัญศึกษา แล้วสรุปเป็นภาพรวมของเขตการศึกษา และระดับประเทศ

2.3 ควรศึกษาเพื่อประเมิน รูปแบบต่าง ๆ ของการจัดการศึกษาด้านสามัญศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณร ในจังหวัดอื่นๆ

2.4 ควรศึกษาเฉพาะทางเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสม ในการจัดการศึกษาด้านสามัญศึกษา ให้กับพระภิกษุสามเณร